

Gaziantep Arkeoloji Müzesi'ndeki Hellenistik Dönem Unguentariumların Tipolojik ve Kronolojik Analizi

Typological and Chronological Analysis of Hellenistic Period Unguentaria in the Gaziantep Archaeological Museum

Oktay DUMANKAYA *
Fuat LEBE **

Öne Çıkanlar:

- Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nde bulunan ve Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen 22 fusiform unguentarium incelenmiştir.
- Morfolojik özelliklerine göre unguentariumlar beş alt gruba ayrılmıştır.
- Seramiklerin hamur renklerinin kahverengi, kırmızı ve pembe tonlarında olduğu tespit edilmiştir.
- Bağlamsal verilerin eksikliği nedeniyle kesin tarihlendirme zor olmakla birlikte, benzer örneklerle karşılaştırmalı bir kronoloji oluşturulmuştur.
- Bulgular, bu unguentariumların MÖ IV. yüzyılın ikinci yarısından MÖ I. yüzyılın ilk yarısına kadar geniş bir kullanım süresine sahip olduğunu göstermektedir.

Öz: Bu çalışma, Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nde bulunan 22 unguentarium üzerine odaklanmaktadır. Hellenistik Dönem'e tarihlenen bu unguentariumlar Fusiform tipine sahiptir. Ayak, kaide ve gövde yapıları gibi belirgin analogik özellikler göz önüne alınarak beş alt gruba ayrılmışlardır. Her bir grup içindeki unguentariumların benzerliklerinin yanı sıra farklılıkları da analiz edilmiştir. Unguentariumların kil analizi yapılamamıştır, ancak kahverengi, kırmızı, pembe ve kahverenginin tonları da dahil olmak üzere çeşitli hamur renkleri sergiledikleri gözlemlenmiştir. Bazı örneklerin kil yapıları sık dokulu ve gözeneksiz bir yapıya sahipken, bazıları daha yumuşak ve kırılgan bir yapı sergilemektedir. Bağış, satın alma veya el koyma yoluyla edinilen bu unguentariumların kesin bağlamsal verilerden yoksun olması, bulundukları yerlerle ilgili bilgi eksikliğine yol açmıştır. Kronolojileri, Anadolu, Yunanistan ve Adalar'daki benzer örneklerle yapılan karşılaştırmalar yoluyla belirlenmiştir. Ancak, sınıflandırılan unguentariumların uzun dönemler boyunca örtüşen kullanımları, kesin tarihler belirlemeyi zorlaştırmıştır. Genel anlamda bu unguentariumların MÖ IV. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısı arasında geniş bir süreçte kullanıldığını belirtmek mümkündür.

Anahatar Kelimeler: Unguentarium, Fusiform, Gaziantep Arkeoloji Müzesi, Hellenistik Dönem

Highlights:

- A detailed analysis of 22 fusiform unguentaria housed in the Gaziantep Archaeological Museum, dated to the Hellenistic Period, has been conducted.

* Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye. oktaydumankaya@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9007-0536.

** Dr., TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Gaziantep Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü, Gaziantep, Türkiye. ffuatlebe@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4396-7815.

- The unguentaria were categorized into five subgroups based on distinctive morphological features.
- The ceramics exhibit various paste colors, including shades of brown, red, and pink.
- Due to the lack of contextual data, precise dating was challenging; however, a comparative chronology was established by analyzing similar examples.
- Findings indicate that these unguentaria were in use from the second half of the 4th century BCE to the first half of the 1st century BCE.

Abstract: This study focuses on 22 unguentaria housed in the Gaziantep Archaeological Museum. Most of these unguentaria, dated to the Hellenistic Period, fall under the Fusiform type. Considering their distinctive morphological features such as the foot, base, and body structures they were classified into five subgroups. The similarities as well as the differences of the unguentariums within each group were analyzed. Clay analysis of the unguentariums could not be conducted, but they were observed to exhibit a variety of paste colors, including brown, red, pink, and their tones. Some examples are tightly textured and non-porous, whereas others display a softer and more fragile structure. These unguentaria, acquired through donations, purchases, or confiscations, lack definitive contextual data, and information regarding their exact findspots remains insufficient. Their chronology was determined by drawing analogies with similar examples from Anatolia, Mainland Greece, and the Islands. However, the overlapping usage of the classified unguentaria over long periods made it challenging to assign precise dates. In general, it is possible to state that these unguentariums were used over a wide period between the second half of the 4th century BC and the first half of the 1st century BC.

Keywords: Unguentarium, Fusiform, Gaziantep Archaeological Museum, Hellenistic Period.

Summary: Unguentaria, widely used in the Mediterranean world during the Hellenistic period, hold significant value in archaeological studies due to their association with daily life, funerary rituals, and trade networks. This study examines 22 fusiform unguentaria housed in the storerooms of the Gaziantep Archaeological Museum, acquired through various means such as purchase, donation, and confiscation. These artifacts, which have not been recovered through systematic excavations, have been analyzed based on morphological characteristics and classified into five subgroups. Particular emphasis has been placed on typological elements such as the transition from the foot to the body, neck length, and profile curvature, following the established classification criteria in unguentarium studies.

The first subgroup consists of two unguentaria characterized by a broad, rounded body that transitions smoothly from a slightly concave base. These specimens, which lack a distinct foot, are comparable to examples dated to the second half of the 4th century BCE and the first half of the 3rd century BCE. The second subgroup, comprising five examples, represents an intermediary stage, where a low, poorly defined foot begins to emerge. This group is associated with the late 4th century BCE to the early 3rd century BCE and exhibits parallels with specimens found in major production centers in Anatolia and Greece.

The third subgroup consists of six unguentaria with a more pronounced biconical body profile and an elongated foot, suggesting a more standardized production phase. These examples correspond typologically to unguentaria found in mainland Greece and the Aegean islands, dated to the 3rd century BCE. The fourth subgroup comprises four examples characterized by a more distinct foot, roughly equal in height to the neck, a feature that becomes more prominent in unguentaria from the 2nd century BCE onwards. These specimens are dated to the second half of the 2nd century BCE and the first half of the 1st century BCE.

The fifth subgroup, with five examples, exhibits a well-developed, elongated foot that exceeds the length of the neck, a feature observed in later Hellenistic unguentaria from the late 2nd century BCE to the first half of the 1st century BCE. This group reflects the final phase of morphological transformation before the transition to early Roman-period glass unguentaria. While the lack of archaeometric clay analyses limits provenance studies, visual assessments indicate paste colors ranging from light brown to reddish and pink hues, with variations in texture and porosity suggesting different production techniques.

The findings of this study confirm that these unguentaria align with broader typological trends observed

across the Mediterranean. The chronological distribution of the specimens reflects a continuous transformation in design, likely influenced by changes in production methods and shifting economic networks. By documenting these examples, this study aims to contribute to the existing literature on Hellenistic-period ceramics and provide a reference for similar unguentaria housed in museum collections.

Giriş

Unguentariumlar sıklıkla seramikten yapılmış kaplar olarak karşımıza çıksa da cam, gümüş, altın, alçıtaşı, oniks ve kurşundan yapılmış olanları da mevcuttur (Tuluk 1999, 128). Akdeniz dünyasında farklı form yapılarıyla karşımıza çıkan unguentariumlar, literatürde Fusiform, Bulbous ve Geç Antik Çağ ya da Geç Roma dönemi unguentariumları sınıflandırmaları ile üç temel tip altında incelenmektedir. Fusiform unguentariumları (Hellström 1965, 23; Khairy 1980, 85; Hayes 2008, 115; Dünder 2008, 3; Fırat 2012, 296-297; Baldıran 2015, 71; Baldıran 2016, 361; Özdilek 2016, 224; Yıldız 2016, 7; Demir 2020, 133; Doğan 2022, 152-155, Cat. No. 1-9) ve diğer birçok araştırmacı tarafından kapsamlı şekilde ele alınmıştır. Bulbous tipleri (Robinson 1959, 24, 31, Pl. 5. G97-98; Slane & Jones 1980, 159, Pl. 32.99; Anderson-Stojanović 1987, 110, Fig. 1h; Civelek 2001, 114-115, 131-132, 134, U48-49, U51-52; Hayes 2008, 116; Kasapoğlu 2008, 39-40, Kat. No. 9-10; Slane 2017, 12, 22, 23, 204, Pl. 52. 8-2, 8-3, 9-2, Dep 10-1) ve diğer birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Geç Antik Çağ veya Geç Roma tipleri ise (Hayes 1971, 243; Özudoğlu & Dünder 2007, 147; Dünder 2008, 3; Hayes 2008, 116; Özhanlı & Fırat 2011, 10; Laflı 2012, 184; Özdilek 2016, 223-224; Bilgin 2018, 118; Erol & Tamer 2018, 272; Katsioti & Mastrochristos 2018, 88; Aydın 2019, 97-135) tarafından incelenmiştir.

Latince "unguent" kökünden türeyen unguentarium (Dünder 2008, 4; Bilgin 2018, 117), antik dönemde kullanılmayan modern bir terimi ifade etmektedir (Hellström 1965, 24). Literatürde unguentarium terimi farklı isimlerle de anılmış olup birçok araştırmada ampulle, balsamaria, flacon, lacrimaria, lacrimarium, lacrimatorium ve olfactoriolum gibi terimlerle tanımlanmaktadır. Ampulle tanımlaması (Hellström 1965, 24; Camilli 1997, 125; Laflı 2003, 17; Özudoğlu & Dünder 2007, 151; Dünder 2008, 6; Özhanlı & Fırat 2011, 9), balsamaria tanımlaması (Anderson-Stojanović 1987, 105; Camilli 1997, 125; Laflı 2003, 17; Jovanovic 2014, 89; Erol & Tamer 2018, 270; Nikolić and Raićković 2008, 327-336), flacon tanımlaması (Laflı 2003, 17), lacrimaria tanımlaması (Anderson-Stojanović 1987, 105; Laflı 2003, 17), lacrimarium veya lacrimatorium tanımlaması (Dotterweich 1999, 4-5; Laflı 2003, 17; Erol & Tamer 2018, 269), olfactoriolum (Anderson-Stojanović 1987, 106, dipnot. 7; Laflı 2003, 17; Erol & Tamer 2018, 270) tarafından yapılmıştır.

İşlevsel açıdan her ne kadar parfüm (Rotroff 1997, 175-176, dipnot. 33; Özudoğlu & Dünder 2007, 151; Dünder 2008, 5; Yıldız 2016, 4; Erol & Tamer 2018, 270) veya değerli yağların (Dünder 2008, 4-5; Erol & Tamer 2018, 270) saklanması için kullanıldığı belirtilse de günlük yaşamda birçok farklı malzeme için de kullanıldığını bilinmektedir (Hellström 1965, 24). Bunlar arasında çeşitli yağ (Anderson-Stojanović 1987, 115; Rotroff 1997, 176, fn. 28, 33; Dünder 2008, 5; Jovanovic 2014, 89; Yıldız 2016, 4; Erol & Tamer 2018, 270) ve şaraplar (Anderson-Stojanović 1987, 116; Jovanovic 2014, 89; Erol & Tamer 2018, 270), sıvı baharatlar (Hellström 1965, 24; Dünder 2008, 5; Erol & Tamer 2018, 270), bal (Anderson-Stojanović 1987, 115; Hellström 1965, 24), sirke (Hellström 1965, 24; Dünder 2008, 5; Yıldız 2016, 4; Erol & Tamer 2018, 270), krem (Thompson 1934, 335; Özudoğlu & Dünder 2007, 151; Dünder 2008, 5; Yıldız 2016, 4; Erol & Tamer 2018, 270), aşı boyası (Anderson-Stojanović 1987, 116; Erol & Tamer 2018, 270), sakız (Hellström 1965, 24, dipnot. 1; Rotroff 1997, 176, fn. 33; Erol & Tamer 2018, 270), ilaç (Rotroff 1997, 176; Erol & Tamer 2018, 270) ve kozmetik amaçlı renklendirici tozlar (Anderson-Stojanović 1987, 116; Rotroff 1997, 176; Erol & Tamer 2018, 270) için kullanılmak üzere bir

nevi saklama kabı görevi üstlenmektedir.

Kelime kökenine bakıldığında, tıbbi amaçla kullanılan bitkisel kremler, "unguentum", kokulu bitkiler ise "unguenta" olarak tanımlanmaktadır. Parfüm ve merhem üreticisine "unguentarius", satıldığı yere "unguentaria taberna, saklandığı odalara "unguentaria cella", şişelerin yerleştirildiği özel kaplara ise "unguentarium scrinicum" denilmektedir (Tuluk 1999, 128; Aydın-Tavukçu 2006, 91; Erol & Tamer 2018, dipnot. 4). Unguentariumların hemen hemen bütün antik kentlerde tespit edilmiş olması arkeolojik buluntular arasında, üzerinde en fazla çalışılan malzeme gruplarından biri olmasını sağlamıştır. Ancak bu verilere göre antik dönemde unguentariumlara yönelik net bir terminolojik tanımın olmadığı, bu formun modern arkeolojik çalışmalarda yeniden tanımlandığı anlaşılmaktadır.

Modern kullanımıyla unguentariumlara ilişkin, yalnızca terminolojik açıdan değil, aynı zamanda formun kökeni ve tarihlendirilmesi konusunda da netlik bulunmamaktadır (Formun kökeniyle ilgili tartışmalar için bkz. Thompson 1934, 473-474; Vessberg & Westholm 1956, 73; Hellström 1965, 25; Dusenbery 1998, 799; Erol-Tamer 2018, 271; Doğan 2022, 150). Hellenistik ve Roma dönemlerinde, özellikle mezarlar, kutsal alanlar ve hamamlar gibi birçok farklı bağlamda karşımıza çıkan unguentariumların, erken örneklerinin MÖ IV. yüzyılın ortalarına tarihlendiği belirtilmektedir (Anderson-Stojanović 1987, 108;). Ancak genel kabul gören görüş, unguentariumların MÖ IV. yüzyılın ortalarından MS VII. yüzyıla kadar uzanan uzun bir süreç boyunca kullanıldığı yönündedir (Şimşek & Duman 2007, 286; Dünder 2008, 3; Özhanlı & Fırat 2011, 9; Sönmez 2015, 265; Özdilek 2016, 222; Erol & Tamer 2018, 271; Demir 2020, 132). Formun gelişimiyle ilgili yapılan çalışmalar, unguentariumların bodur lekythos (Baldıran 2015, 71; Baldıran 2016, 361; Camilli 1997, 125; Demir 2020, 133; Doğan 2022, 151; Dotterweich 1999, 4-5; Dünder 2008, 3, 9; Erol & Tamer 2018, 271; Fırat 2012, 296; Hellström 1965, 24-25; Laflı 2003, 156; Tuluk 1999, 128), amphoriskos (Anderson-Stojanović 1987, 108; Laflı 2003, 156; Dünder 2008, 3, 9; Özhanlı & Fırat 2012, 296; Baldıran 2015, 71; Yıldız 2016, 6; Demir 2020, 133; Camilli 1999, 30), minyatür amphora (Sparkes-Talcott 1970, 191-192) ve alabastron (Hellström 1965, 24-25; Anderson-Stojanović 1987, 106) gibi farklı kap türleriyle ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Klasik Dönem'de mezar hediyesi olarak lekythosların yerini unguentariumların aldığı genel bir görüş olarak kabul edilmektedir (Helleström 1965, 24-25; Kurtz & Boardman 1971, 209; Khairy 1980, 85; Dusenbery 1998, 799; Aydın-Tavukçu 2006, 89; Dünder 2008, 3, 7).

Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nde yer alan toplam 22 adet pişmiş toprak unguentarium, bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Tamamı Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen bu unguentariumların kronolojik gelişimi hem Anadolu'da hem de farklı merkezlerde bulunan benzer örnekler dikkate alınarak incelenmiştir. Çeşitli yollarla müzeye kazandırılmış olan bu eserlerin arkeoloji dünyasına tanıtılması, çalışmanın temel amacını teşkil etmektedir.

Gaziantep Unguentariumlarının Tipolojik ve Kronolojik Değerlendirmesi

Çalışma kapsamındaki unguentariumlar Hellenistik Dönem'de özellikle Akdeniz Bölgesi'nde sıkça görülen ve "fusiform" (iğ şeklinde) olarak tanımlanan tip özelliklerini taşımaktadır (Hellström 1965, 23; Baldıran 2015, 71). Unguentariumlar, genellikle 4 cm ile 40 cm arasında değişen yüksekliklere sahip olup, boyutları oldukça farklılık gösterebilmektedir (Anderson-Stojanović 1987, 106; Camilli 1997, 125; Dünder 2008, 3; Körsulu 2011, 72; Özhanlı & Fırat 2011, 10; Saraçoğlu 2011, 5; Baldıran 2015, 71; Baldıran 2016, 359; Yıldız 2016, 8; Telli 2019, 21). Çalışmada incelenen örnekler ise boyut açısından bir birliktelik göstermemekte olup, yükseklikleri 10,4 cm ile 19,7 cm, ağız çapları 2 cm ile 3,3 cm ve kaide çapları 1,6 cm ile 2,8 cm

arasında değişmektedir.

Müze hibe, bağış, satın alma gibi farklı yollarla gelen bu unguentariumlar, belirleyici bir kontekst içerisinde olmayıp buluntu yerlerine ilişkin veriler yetersizdir. Ancak ilk gözlemlere göre, bazı örneklerin oldukça kalitesiz, bazılarının ise kaliteli bir kil hamuruna sahip olduğu anlaşılmaktadır. Hamur renkleri genellikle kırmızı, kahverengi ve pembe tonlarından oluşmaktadır. Çalışmada ele alınan unguentariumların hiçbirinde firnis veya bezeme bulunmamaktadır. Tek tip form özelliği sergileyen bu unguentariumlar, ağız, boyun, gövde, ayak ve kaide gibi morfolojik farklılıklar dikkate alınarak kendi içinde beş alt gruba ayrılmıştır.

1. Grup (Fig.1): Bu grup, Kat. No. 1 ve Kat. No. 2 ile temsil edilen iki örnekten oluşmaktadır. Form özellikleri açısından incelendiğinde, her iki örnek de konik kaideli, kaideden omuzlara doğru genişleyen şişkin, küresel bir gövdeye sahiptir. Omuzlar kısmen belirgin olup, gövdenin en geniş kısmı omuz bölgesinin hemen altındadır. Kısa ve silindirik boyun yapıları ağza doğru hafif bir genişleme göstermektedir. Kat. No. 1'in ağız kısmı dışa çekik ve yuvarlatılmış bir formdayken, Kat. No. 2'nin ağız kısmı dışbükey bir yapıya sahiptir ve dudak bölgesi hafifçe sivriltilmiştir. Ağız formları dışında, kaide, gövde ve boyun gibi diğer form özelliklerinin oldukça uyumlu olduğu görülmektedir. Grup içerisindeki örneklerin yükseklikleri sırasıyla 19,7 cm (Kat. No. 1) ve 13,5 cm (Kat. No. 2) olarak ölçülmüş olup, ciddi bir boyut farklılığı bulunmamaktadır. Ancak kil yapıları ve tonlarında gözle görülebilir ve elle hissedilebilir farklılıkları belirtmek mümkündür. Kat. No. 1 kırmızımsı sarı renkte bir kil hamuruna sahip olup, taşçık ve kireç katkıları içermektedir. Yüzeyinde yer yer krem tonlarında astar izleri korunmuştur. Kat. No. 2 ise pembe renkli bir kil hamuruna sahiptir ve yoğun kireç katkısı gözlemlenmiştir.

Grubun genel form özelliklerine göre bu formdaki unguentariumların MÖ IV. yüzyıldan itibaren görülmeye başladığını, MÖ III. yüzyılın ilk yarısına kadar uzandığını söylemek olanaklıdır. Bu kapsamda, MÖ IV. yüzyıla tarihlendirilen Aegina'daki (Smetana-Scherer 1982, 88, Taf. 55.704), MÖ IV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen İzmir Arkeoloji Müzesi'ndeki (Tuluk 1999, 143, Kat. Nr. 1, Taf.1a, Abb. 1) MÖ 325-300 yıllarına tarihlenen Atina Agorası'ndaki (Rotroff 1997, 355, Fig. 72.1167, Pl. 85. 1167), MÖ IV. yüzyıl sonuna tarihlendirilen Patara'daki (Dündar 2008, 96, Kat. No. U5) örneklerle ek olarak, Diyarbakır Müzesi'ndeki; (Öz 2022, 62, Kat. No.1, Fig. 1. U1), Giresun Müzesi'ndeki (Demir 2020, 133, 137, Fig. 1, Kat. No: U1), benzer unguentariumlar bu grubun en erken örneklerini temsil etmektedir.

MÖ IV. yüzyılın son çeyreği ile MÖ III. yüzyılın ilk yarısı arasında değerlendirilen benzer formdaki unguentariumlara; Kelenderis (Laflı 2003, 62-63, Taf.51.f), Kyme (Lebe 2022, 144-145, 160, Fig. 7, Kat. No. 3), Tomis Nekropolisi (Bucovalea 1967, 21, Pl. 10), Sirkeli Höyük'te (Ahrens *et al.* 2008, 94-95, Abb. 25. Si07a-225), Anamur Müzesi'nde (Laflı 2003, 62-64, Taf.54.a), Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde (Doğan 2022, 152, 162-163, 170, Fig.2: Type 1, Group 1, Cat. No. 1-2), Kahramanmaraş Müzesi'nde (Doğan & Lebe 2021, 357-358, 376, Cat. No. 1, Fig: 2, 15) ve Silifke Müzesi'nde rastlanmaktadır (Laflı 2003, 62-64, Taf.52.b). Bu unguentariumlar bu grubun en geç örneklerini temsil etmektedir. Benzer örnekler dikkate alındığında bu grup içerisindeki unguentariumları, MÖ IV. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ III. yüzyılın ilk yarısı arasına tarihlendirilmek yerinde olacaktır.

2. Grup (Fig.2): Kat. No: 3-7 ile temsil edilen unguentariumlar, toplamda beş adet örnekten oluşmaktadır. Genel özellikleri itibarıyla bu gruptaki unguentariumların disk şeklindeki kaidelerinin altı düzdür. Oturma düzleminden yeni oluşmaya başlayan ayak kısmına geçiş kısmen yumuşatılarak verilmiştir. Ayak bölümünden küresel gövdeye geçişler yumuşatılmıştır. Gövde çapının en geniş olduğu alan çoğunlukla gövde merkezine yakın olmak üzere bazen omuz

kısının hemen alt bölümündedir. Omuz bölümünden gövdeye geçişler yumuşatılmıştır. Boyun kısa, silindirik ve ağız kısmına doğru hafif genişlemektedir. Konik ağız yapıları, dışbükey bir profil sergilemekte olup dudak kısımları sivriltilmiştir. Dudaktan iç kısma geçişler de keskin bir şekilde verilmiştir.

Form özellikleri bakımından bir bütünlük sergileyen bu grup, kaide ve boyun bölümlerinde küçük çaplı farklılıklar barındırmaktadır. Örneğin, Kat. No. 3 ve Kat. No. 5'in dip kısımları hafif konik bir yapıya sahiptir. Ayrıca Kat. No. 3'ün boyun kısmı, diğer örneklerle kıyasla daha uzundur. Grup içerisindeki unguentariumların yükseklikleri 10,4 cm ile 13,3 cm arasında değişmekte olup, ölçüler birbirine oldukça yakındır. Ağız çapları 2,4 cm ile 2,8 cm arasında değişirken, kaide çapları 1,9 cm ile 2,5 cm arasında farklılık göstermektedir. Hamur renklerinde ise farklı tonlar gözlemlenmiştir. Hamur renkleri kahverengi (Kat. No. 3) veya açık kahverengi tonlarında (Kat. No. 4-5) ya da kırmızımsı sarı (Kat. No. 6-7) gibi çeşitlilik gösterebilmektedir. Bununla birlikte, her ne kadar farklı renk tonlarına sahip olsalar da grubun tamamında kullanılan kilin, kireç ve taşçık içermesi ortak bir özellik olarak dikkat çekmektedir.

Bu grubun en belirleyici özelliği ayak bölümlerinin yeni oluşmaya başlamış olmasıdır. Genel form özellikleri dikkate alındığında, benzer örneklerine MÖ IV. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ III. yüzyılın ilk yarısı arasında sıkça rastlanmaktadır. MÖ IV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen benzer örneklerine; Atina Agorası'nda (Rotroff 2006, 289, Fig. 62, Pl. 52. No. 407), İzmir Arkeoloji Müzesi'nde (Tuluk 1999, Taf. 1.b-d), Kyme'de (Lebe 2022, 144-145, Fig. 7, Kat. No. 2), Kahramanmaraş Müzesi'nde (Doğan & Lebe 2021, 360-361, Cat. No. 3, Fig. 4,17) ve Edirne Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde (Doğan 2022, 152-153, Cat. No. 4, Fig. 3.2) yer almaktadır. Ayrıca, MÖ III. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen benzer örnekler ise; Aegina (Smetana Scherer 1982, 88, Taf. 55.705-706), Argos (Bruneau 1970, 485, Fig. 127, No. 81.8), Korinth (Blegen et al. 1964, 291, Pl. 76, No. 491-10), Patara (Dündar 2008, 100, Kat. No. U27) ve Makedonya (Drougou 1991, 130.b-c) gibi farklı ülke, antik kent ve müzelerde bulunmaktadır. Bu veriler ve benzer örnekler dikkate alındığında bu gruptaki unguentariumların MÖ IV. yüzyılın sonu ile MÖ III. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmesi yerinde olacaktır.

3. Grup (Fig. 3): Bu grup altında değerlendirilen unguentarium sayısı toplam 6 adet olup Kat. No: 8-13 ile temsil edilmektedir. Genel olarak grupta yer alan Unguentariumlar, dip alt kısmında düz, dış kısmında disk şeklinde bir kaideye, kısa ayağa, şişkin ve bikonik gövdeye, ağza doğru genişleyen kısa ve silindirik boyna, dışa çekik konik bir ağız yapısına sahiptir. Form olarak 2. grup ile büyük ölçüde benzerlik göstermesine rağmen, bu grubun ayırt edici özellikleri arasında ayak kısmının uzamaya başlaması ve gövdenin bikonik bir yapıya sahip olması gösterilebilir.

Grup içerisindeki unguentariumlar genel form itibarıyla oldukça benzerlik gösterirken, Kat. No. 10 ve Kat. No. 11 daha dar bir gövdeye sahip olmalarıyla küçük farklılıklar sergilemektedir. Ayrıca Kat. No. 10'un dip alt kısmı hafif konik bir yapıya sahip olup, diğerlerinden ayrılmaktadır. Boyut olarak değerlendirildiğinde, grup içerisindeki unguentariumların yükseklikleri 10,8 cm ile 15 cm arasında değişirken; ağız çapları 2,8 cm ile 3,3 cm, kaide çapları ise 1,9 cm ile 2,3 cm arasında farklılık göstermektedir.

Hamur renklerinde de çeşitlilik dikkat çekmektedir. Çoğunlukla kırmızımsı sarı tonlarında (Kat. No. 10-12) olmakla birlikte, pembe (Kat. No. 9, 13) ve kahverengi (Kat. No. 8) renkler de görülmektedir. Ayrıca, bu gruptaki tüm örneklerdeki kilin kireç ve taşçık katkılı olması ortak bir özellik olarak öne çıkmaktadır.

Bu grup içerisindeki örnekleri özellikle MÖ III. yüzyıl içerisinde birçok merkezde görmek mümkündür. Bunlar arasında; Atina (Rotroff 2006, 297, Fig. 67, Pl. 55, No. 504), Kyme (Lebe

2024: 98-99, Kat. No: 210/8, 252/1, 355/1, 379/3, 397/2, 401/2, 401/3, 401/4, 537/1, 538/2, 632, 633, 634; Ürkmez 2014, 348-349, Res.12; Ürkmez 2016, 175, Fig. 14), Patara (Dündar 2008, 104, Kat. No. U42-49, Lev.4-5), Tralleis (Saraçoğlu 2011, 6, 15-16, Cat. No. U9-U12, Fig.1) gibi antik kentler bulunmaktadır. Benzer diğer örnekler ise Diyarbakır Arkeoloji Müzesi (Öz 2022, 56, 63, Fig.3.U9-U10), Edirne Arkeoloji Müzesi (Doğan 2022, 154-155, Cat. No. 6, Fig. 4.1), İzmir Arkeoloji Müzesi (Tuluk 1999, 144, Kat. Nr. 13-15, Abb. 4, Taf. 1. b-d), Samsun Müzesi (Temur & Kaya 2022, 441,450, Kat. No.2, Foto.2, Çiz.2) Kahramanmaraş Müzesi'nde yer almaktadır (Doğan ve Lebe 2021, 361-362, Cat. No. 4, Fig. 5, 18). Bu veriler ve benzer örnekler dikkate alındığında bu gruptaki unguentariumların MÖ III. yüzyıla tarihlendirilmesi yerinde olacaktır.

4. Grup (Fig.4): Bu gruba ait unguentariumlar toplamda dört adet olup, Kat. No: 14-17 ile temsil edilmektedir. Genel form özellikleri bakımından, neredeyse 3. grup içerisindeki unguentariumlarla aynı niteliklere sahiptir. Dip alt kısımları düz, dıştan disk şeklinde bir kaideye, uzun ve silindirik ayaklara, yukarı doğru genişleyen, hafif şişkin bir gövdeye, ağza doğru hafifçe genişleyen silindirik bir boyna, sivri dudaklara, dışa çekik konik bir ağız yapısına sahiptir. Bu grubun en belirgin özelliği, ayak kısmının daha uzun ve silindirik bir yapıda olmasıdır. Genellikle ayakların uzunluğu boyun uzunluğuna yakındır.

Bu gruptaki unguentariumlarda, ayaklardan gövdeye ve omuzdan boyna geçişler yumuşatılarak tasarlanmıştır. Gövde çaplarının en geniş olduğu bölge genellikle omuza yakın kısımlardadır. Form açısından gruptaki unguentariumlar oldukça benzerdirler; ancak bazı örneklerde küçük farklılıklar gözlenmiştir. Örneğin, Kat. No: 16'nın gövdesi bikonik bir yapıya sahip olup, gövde çapının en geniş olduğu nokta gövde merkezine yakındır. Kat. No: 15 ise diğerlerinden farklı olarak konik bir kaideye sahiptir. Bu grupta yer alan unguentariumların yükseklikleri 11,7 cm ile 15,8 cm arasında değişirken, ağız çapları 2,6 cm ile 3,1 cm, kaide çapları ise 1,6 cm ile 2,3 cm arasında değişmektedir.

Gruba yer alan unguentariumlar hamur renklerinde de benzerlikler ve farklılıklar barındırmaktadırlar. Örneklerin çoğu kırmızımsı sarı tonlarda (Kat. No: 14-17) olmakla birlikte, açık kahverengi (Kat. No: 15) ve pembe (Kat. No: 16) tonlarına da rastlanmaktadır. Ancak, bu gruptaki tüm örneklerdeki kilin kireç ve taşçık katkılı olması ortak bir özellik olarak öne çıkmaktadır.

Benzer şekildeki unguentariumlara MÖ II. yüzyıl ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısına kadar geniş bir dönemde farklı alanlarda rastlamak mümkündür. MÖ II. yüzyıla tarihli örnekleri, Kyme (Lebe 2024, 99-100, Kat. No: 363/1, 390/1, 440/1, 499/1, 553/1, 635, 636, 637; Dufková 1974, 83, Pl.19, U1), Metropolis (Gürlü 1994, 186-187, Kat. No. 142-145, Lev. 30, Çiz. 40) ve Tralleis (Saraçoğlu 2011, 6, 18-19, Cat. No. U16-U17, Fig.2) antik kentinde ve İzmir Arkeoloji Müzesi'nde yer almaktadır (Tuluk 1999, 147, Kat. Nr. 39-42, Abb. 6/a-c- Abb.7/a-b, Taf.4.). MÖ II. yüzyıl ile MÖ I. yüzyıl örnekleri ise Kahramanmaraş Müzesi (Doğan ve Lebe, 2021, 362-364, Cat. No. 5, Fig.6.19) ve Diyarbakır Arkeoloji Müzesi gibi (Öz 2022, 58, 64, Fig.5.U18) Anadolu'nun farklı müzelerinde sergilenmektedir. Yukarıda yer alan veriler ve benzer örnekler dikkate alındığında bu gruba ait unguentariumların MÖ II. yüzyıl ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmesi yerinde olacaktır.

5. Grup (Fig.5): Bu gruba yer alan toplam beş adet unguentarium, Kat. No: 18-22 ile temsil edilmektedir. Form açısından unguentariumlar konik kaideli, oldukça uzun ve silindirik ayaklı bir yapıya sahiptir. Gövde, omuza doğru genişleyen dar ve hafif şişkin bir form sergiler. Omuzlar belirgin bir şekilde göze çarparken, boyun kısmı uzun ve silindirik olup, ağza doğru hafifçe genişlemektedir. Ağız kısmı dışbükey bir yapıya sahip olup, dudakları keskin bir şekilde sivriltilmiştir. Gövde çapının en geniş olduğu alan, genellikle omuz hizasında yer almaktadır.

Grubun en dikkat çekici özelliği, ayak kısmının neredeyse boyun kısmından daha uzun hale gelmesi ve gövdenin iki taraftan sıkıştırılmış, ayak bölümüne doğru daralan bir form göstermesidir.

Grup genelinde form uyumluluğu göze çarpmakla birlikte, bazı örneklerde küçük farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, Kat. No. 20'nin ağız kısmı dışa çekik ve yuvarlatılmıştır; ayrıca kaidesi konik bir yapıya sahiptir. Genel olarak, grup içerisindeki örnekler tama yakın korunmuş durumdadır. Ancak, Kat. No. 21-22'nin boyunlarının bir kısmı ile ağız bölümleri korunamamıştır. Boyut olarak değerlendirildiğinde, gruptaki unguentariumların yükseklikleri 16,8 cm ile 18,7 cm arasında değişmekte olup, birbirlerine oldukça yakındır. Kaide çapları 2 cm ile 2,8 cm arasında, ağız çapları ise (korunan örneklerde) 2,3 cm ile 3 cm arasında değişmektedir.

Hamur renklerinde ise hem benzerlikler hem de farklılıklar dikkat çekmektedir. Çoğunlukla pembe (Kat. No: 18-19, 21) ve kırmızımsı sarı (Kat. No: 20, 22) tonları arasında bir çeşitlilik görülmektedir. Kil yapıları incelendiğinde, Ortak bir özellik olarak bu grubun da kireç ve taşıyıcı katkılı bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Benzer unguentarium örneklerine, MÖ II. yüzyılın sonlarından MÖ I. yüzyılın ilk yarısına kadar olan dönemde rastlanmaktadır. Tarsus-Gözlükule'de (Goldman 1950, 230, Cat. No. 236, Pl. 135.236), MÖ II. yüzyılın sonuna tarihlenen Argos'da (Bruneau 1970, 467, Fig. 78, No. 59.6) ve MÖ 200-50 yıllarına tarihlenen Kahramanmaraş Müzesi'nde (Doğan & Lebe 2021, 362-364, Cat. No. 8, Fig. 9.22) benzer örnekleri yer almaktadır. Çalışmada yer alan son grup içerisindeki unguentariumlar, benzerlerinden yola çıkarak MÖ II. yüzyılın sonu ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada, Gaziantep Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Hellenistik Döneme ait 22 unguentarium, form özelliklerine göre incelenmiştir. Ancak, incelenen unguentariumların buluntu yerleri konusunda mevcut verilerin yetersizliği, bu objelerin üretildiği atölyeler ve coğrafi dağılımları hakkında kesin bilgiler elde edilmesini engellemektedir. Gaziantep Müzesi'nde bulunan toplam 22 adetten oluşan unguentarium, mevcut veriler çerçevesinde kronolojik olarak takip edilmiş ve farklı form yapılarının belirli dönemlerde bir arada kullanıldığı anlaşılmıştır.

Bu kapsamda, söz konusu unguentariumlar, Hellenistik Dönem'de Akdeniz Bölgesi'nde yaygın olarak görülen fusiform tip özelliklerini sergilemektedir. Bazı örneklerin daha kaliteli, bazılarının ise daha düşük kaliteli kil hamurları kullanılarak üretildiği tahmin edilmektedir. Munsell toprak renk kataloğuna göre, hamurların genellikle kırmızı, kahverengi ve pembenin farklı tonlarında değişen renkler gösterdiği saptanmıştır. Araştırma kapsamında yer alan örneklerin yükseklikleri 10,4 cm ile 19,7 cm; ağız çapları 2 cm ile 3,3 cm; kaide çapları ise 1,6 cm ile 2,8 cm arasında değişmektedir. Bu örneklerin boyutlarında belirgin bir birliktelik bulunmamakla birlikte, verilen ölçüler ile literatürdeki paralel örneklerin boyutlarının uyumlu olduğu görülmüştür. Unguentariumlar, belirgin form özellikleri sergilemelerine rağmen, benzer özelliklerine göre beş alt gruba ayrılmıştır. Bu grupların oluşmasında en önemli etkenler, ayak ve gövde yapılarındaki farklılıklardır.

1. Grup: Bu gruptaki örneklerde ayak bölümü henüz oluşmamış olup, kaideden şişkin gövdeye doğru geçiş direk sağlanmıştır. Benzer örneklerle yapılan karşılaştırmalar neticesinde bu grup, MÖ IV. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ III. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir.
2. Grup: Bu gruptaki örneklerde ayak bölümü oluşmaya başlamış, ayak bölümünden ilk gruba göre daha dar olan küresel gövdeye geçiş yumuşak bir şekilde sağlanmıştır. Benzer

örneklerin ışığında bu grup, MÖ IV. yüzyılın sonu ile MÖ III. yüzyılın başlarına tarihlendirilmektedir.

3. Grup: Bu grubun ayırt edici özelliği, ayak bölümünün kısmen uzamaya başlaması ve gövdenin bikonik bir form kazanmasıdır. Bu grubun MÖ III. yüzyıl boyunca geniş bir coğrafyada benzerleriyle birlikte kullanıldığı belirlenmiştir.
4. Grup: Ayak bölümü uzun ve silindirik bir şekilde görülen bu grupta, bazı örneklerde boyun bölümü ile ayak bölümü neredeyse aynı uzunluğa sahiptir. Bu grup, MÖ II. yüzyıl ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmektedir.
5. Grup: Ayak bölümünün çok daha uzun olduğu ve gövdenin ayak bölümüne doğru daraldığı bu grupta, benzerleri MÖ II. yüzyılın sonu ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısında yaygın bir şekilde görülmektedir. Bu gruptaki örnekler, form özellikleri bakımından birbirine oldukça yakındır.

Sonuç olarak, bu çalışma kapsamında incelenen unguentariumların MÖ IV. yüzyıldan MÖ I. yüzyıla kadar geçen süreçte, farklı coğrafyalarda benzer formlarda üretilmiş olmaları, Hellenistik Dönem'deki ticari ilişkilerin ve kültürel etkileşimin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu unguentariumlardaki küçük form değişiklikleri ise değişen ihtiyaçlar ve estetik tercihlerle ilişkilendirilebilir. Zira unguentariumlardaki kullanım çeşitliliği, dönemin günlük yaşam alışkanlıkları hakkında bilgi vermekle birlikte; bu çeşitlilik, formun işlevsel ve estetik anlamda nasıl geliştiğini de göstermektedir. Unguentariumlardaki kil kalitesindeki değişimler ise farklı bölgelerdeki teknolojik olanakların, zanaatkarların ustalık düzeylerindeki farkı ortaya koymaktadır.

Yazarların Notu:

İzin ve katkılarından dolayı Gaziantep Arkeoloji Müzesi Müdürü Özgür Çomak ile Müze Müdür Yardımcısı Mehmet Sait Yılmaz'a teşekkür ediyoruz.

Katalog

Kat. No	Müze Env. No	Boyutlar	Kil	Açıklama	Tarih
(1. Grup)					
1	19	Yükseklik: 19,7 cm Ağız: 3,8 cm Kaide: 3,7 cm	7.5YR 6/8 Kırmızımsı Sarı	Ağız kenarında ve kaide kırıklar yer almaktadır.	MÖ IV. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ III. yüzyılın ilk yarısı
2	2302	Yükseklik: 13,5 cm Ağız: 2,8 cm Kaide: 2,8 cm	7.5YR 7/4 Pembe	Gövdede küçük çatlaklar kırık yer almaktadır.	MÖ IV. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ III. yüzyılın ilk yarısı
(2. Grup)					
3	17.5.76	Yükseklik: 13,2 cm Ağız: 2,8 cm Kaide: 2,1 cm	7.5YR 5/2 Kahverengi	Tamamen korunmuş	MÖ IV. yüzyılın sonu ile MÖ III. yüzyılın ilk yarısı
4	21	Yükseklik: 10,4 cm Ağız: 2,4 cm Kaide: 1,9 cm	7.5YR 6/4 Açık Kahverengi	Ağızda kenarında kırık yer almaktadır.	MÖ IV. yüzyılın sonu ile MÖ III. yüzyılın ilk yarısı
5	2007	Yükseklik: 11,1 cm Ağız: 2,6 cm Kaide: 1,8 cm	7.5YR 6/4 Açık Kahverengi	Ağızda kırık yer almaktadır.	MÖ IV. yüzyılın sonu ile MÖ III. yüzyılın ilk yarısı
6	2626	Yükseklik: 13,3 cm Ağız: 2,7 cm Kaide: 2,5 cm	5YR 6/6 Kırmızımsı Sarı	Ağızda kırık yer almaktadır.	MÖ IV. yüzyılın sonu ile MÖ III. yüzyılın ilk yarısı

7	2627	Yükseklik: 12,5 cm Ağız: 2,5 cm Kaide: 2,3 cm	5YR 6/6 Kırmızımsı Sarı	Ağız kenarında gövdede ve kaide de kırık yer almaktadır.	MÖ IV. yüzyılın sonu ile MÖ III. yüzyılın ilk yarısı
(3. Grup)					
8	6.8.93	Yükseklik: 13,5 cm Ağız: 3,3 cm Kaide: 2,1 cm	7.5YR 5/4 Kahverengi	Tamamen korunmuştur.	MÖ III. yüzyıl
9	11.3.78	Yükseklik: 12,8 cm Ağız: 2,8 cm Kaide: 2,1 cm	7.5YR 7/4 Pembe	Ağız ve kaide de kırık parçalar; boyun yeniden birleştirilmiştir.	MÖ III. yüzyıl
10	13.15.79	Yükseklik: 10,8 cm Ağız: 2,8 cm Kaide: 1,9 cm	7.5YR 7/6 Kırmızımsı Sarı	Ağızda kırıklar; üretim sırasında deformasyon oluşmuş	MÖ III. yüzyıl
11	77.11.75	Yükseklik: 13,1 cm Ağız: 3 cm Kaide: 2,1 cm	5YR 7/8 Kırmızımsı Sarı	Tamamen korunmuş; üretim sırasında deformasyon oluşmuş	MÖ III. yüzyıl
12	77.12.75	Yükseklik: 12,2 cm Ağız: 2,9 cm Kaide: 2 cm	5YR 7/8 Kırmızımsı Sarı	Ağızda kırık ve eksik parçalar mevcuttur	MÖ III. yüzyıl
13	2059	Yükseklik: 15 cm Ağız: 3,2 cm Kaide: 2,3 cm	7.5YR 7/3 Pembe	Ağızda kırık ve eksik parçalar mevcuttur	MÖ III. yüzyıl
(4. Grup)					
14	4.25.90	Yükseklik: 13,3 cm Ağız: 2,6 cm Kaide: 1,6 cm	7.5YR 6/8 Kırmızımsı Sarı	Kaide de eksik parça; boyun yeniden birleştirilmiş	MÖ II. yüzyıl ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısı
15	8.24.88	Yükseklik: 13,3 cm Ağız: 3,1 cm Kaide: 1,9 cm	7.5YR 6/3 Açık Kahverengi	Ağız ve Kaide de eksik parçalar	MÖ II. yüzyıl ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısı
16	8.26.88	Yükseklik: 15,8 cm Ağız: 3 cm Kaide: 2,3 cm	7.5YR 7/4 Pembe	Kaide de eksik parça; boyun yeniden birleştirilmiş	MÖ II. yüzyıl ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısı
17	82.11.75	Yükseklik: 11,7 cm Ağız: 2,8 cm Kaide: 2 cm	7.5YR 6/6 Kırmızımsı Sarı	Tamamen korunmuş	MÖ II. yüzyıl ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısı
(5. Grup)					
18	1.8.93	Yükseklik: 16,8 cm Ağız: 3 cm Kaide: 2 cm	7.5YR 7/3 Pembe	Ağız ve kaide de eksik parçalar; gövdede deformasyon yer almaktadır	MÖ II. yüzyıl sonu ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısı
19	8.23.88	Yükseklik: 18,6 cm Ağız: 2,7 cm Kaide: 2,1 cm	7.5YR 7/3 Pembe	Kaide de eksik parçalar mevcuttur	MÖ II. yüzyıl sonu ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısı
20	20.5.85	Yükseklik: 16,8 cm Ağız: 2,3 cm Kaide: 2,2 cm	7.5YR 6/8 Kırmızımsı Sarı	Üretimden kaynaklı tabanı eğiktir, dik duramıyor	MÖ II. yüzyıl sonu ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısı
21	2623	Yükseklik: 18,7 cm Kaide: 2,8 cm	7.5YR 8/4 Pembe	Ağız ve boyun kısmen korunmuş; Kaide de küçük bir eksik parça var	MÖ II. yüzyıl sonu ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısı
22	2624	Yükseklik: 18,4 cm Kaide: 2,8 cm	7.5YR 8/6 Kırmızımsı Sarı	Ağız ve boyun kısmen korunmuş; kaide de küçük bir eksik parça var	MÖ II. yüzyıl sonu ile MÖ I. yüzyılın ilk yarısı

Fig. 1: 1. Grup

Fig. 2: 2. Grup

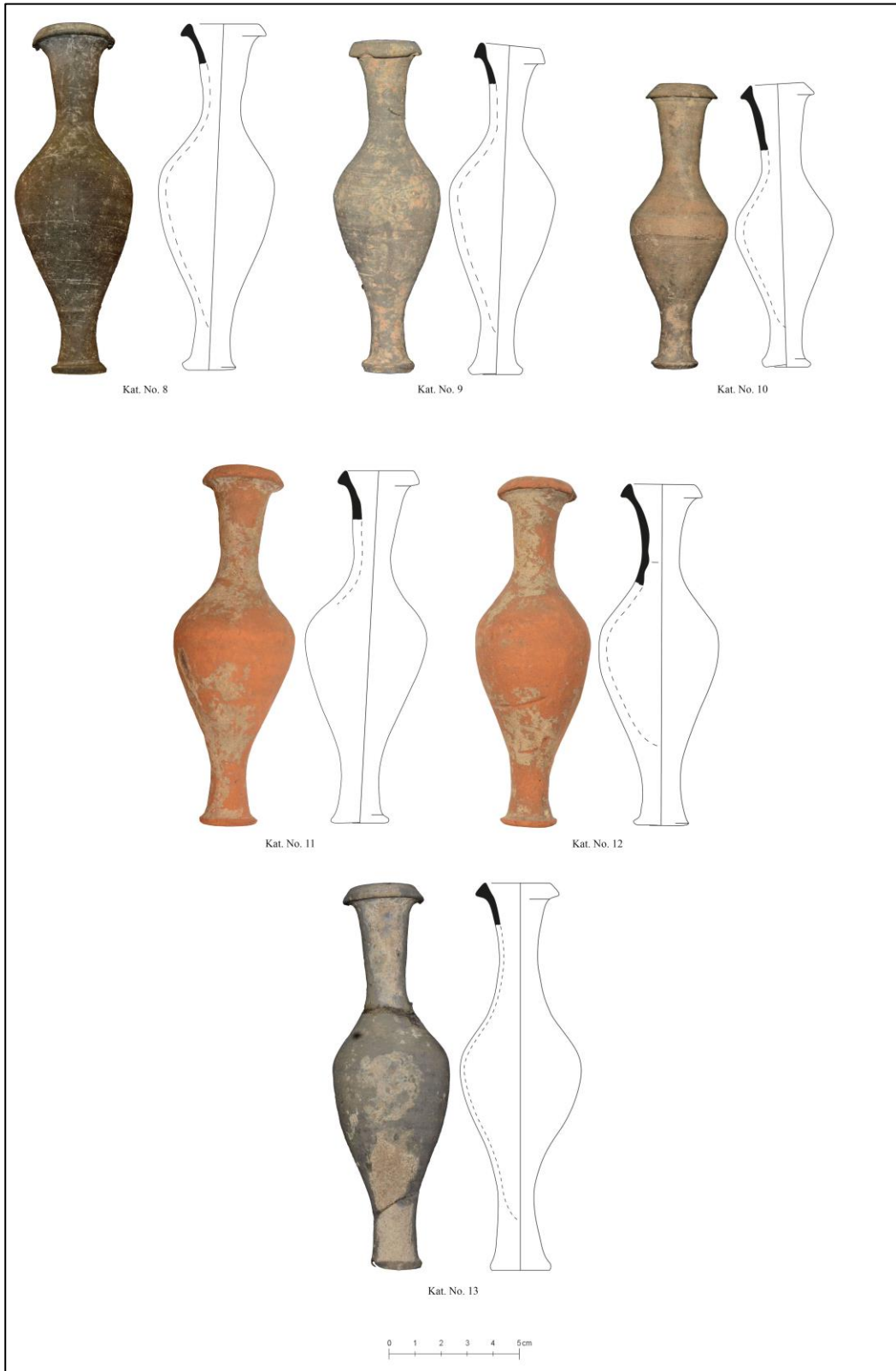

Fig. 3: 3. Grup

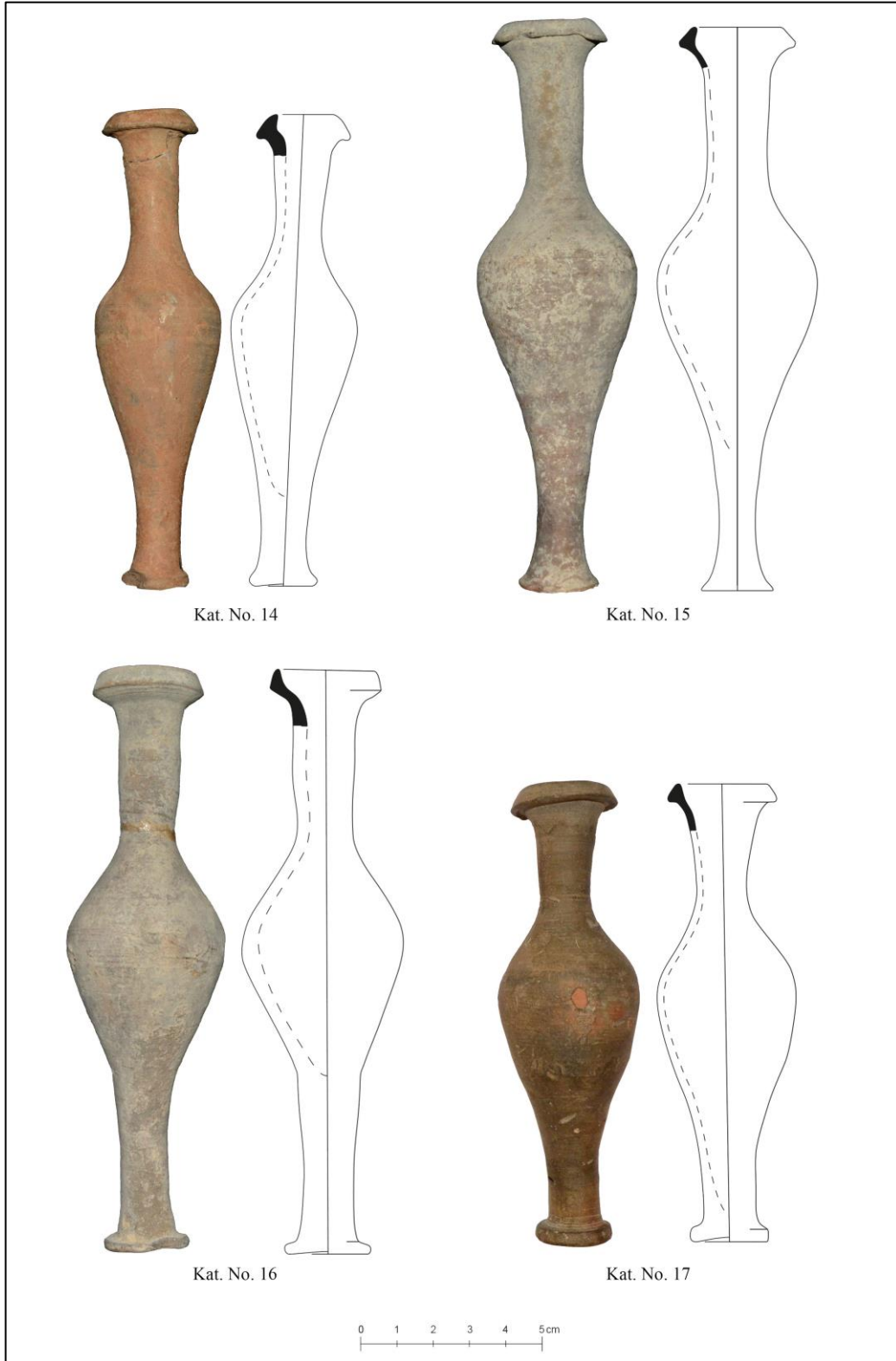

Fig. 4: 4. Grup

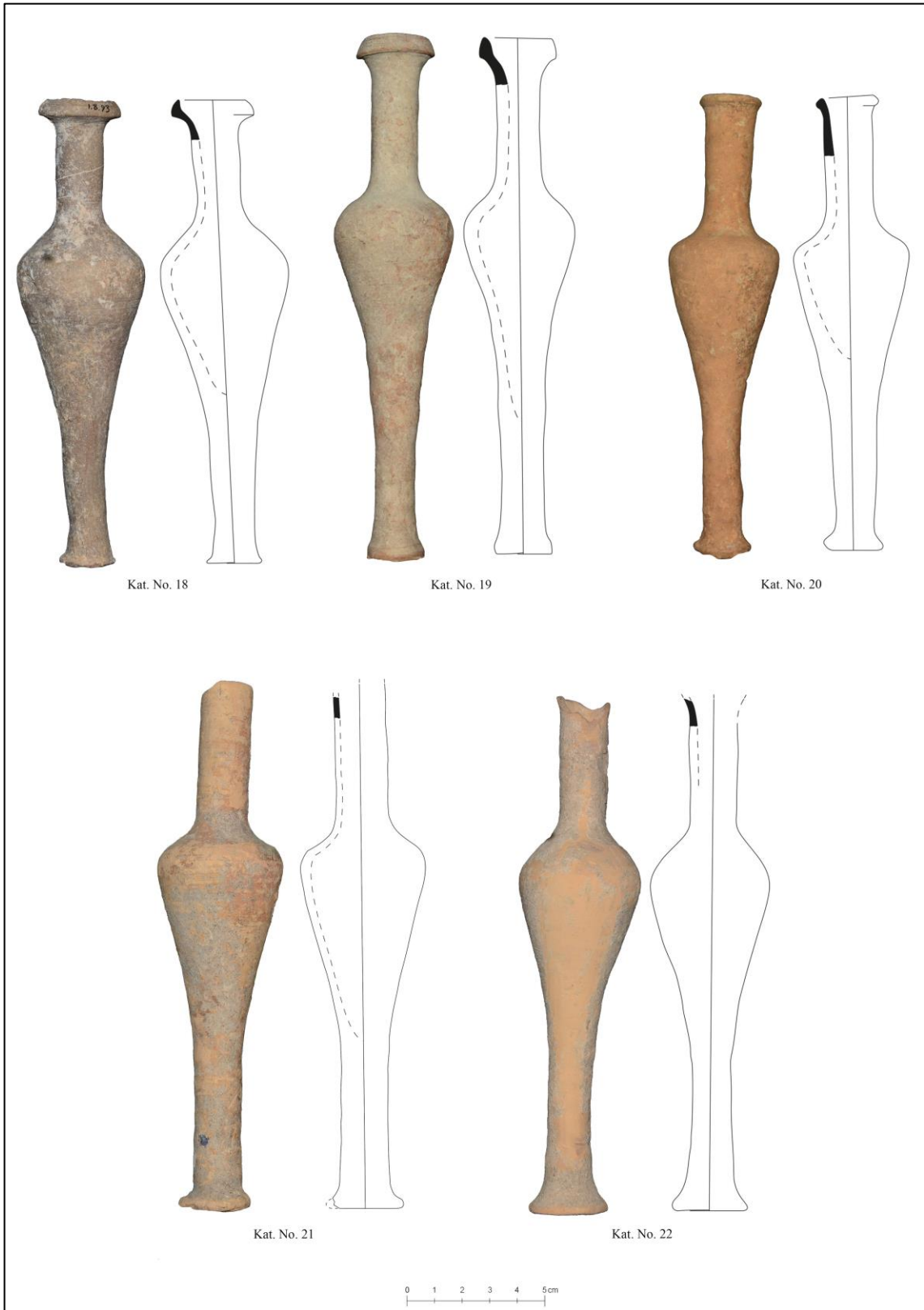

Fig. 5: 5. Grup

BİBLİYOGRAFYA

- Ahrens A. Kozal E. Kümmel C. Laube I. & Novák M. 2008, "Sirkeli Höyük-Kulturkontakte in Kilikien Vorbericht über die Kampagnen 2006 und 2007 der deutsch-türkischen Mission". *Istanbuler Mitteilungen* 58, 67-107.
- Anderson-Stojanović V. R. 1987, "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria". *American Journal of Archaeology* 91/1, 105-122.
- Aydın S. 2019, "Olba Kazılarında Bulunan Geç Antik Dönem Unguentariumlar". *Seramik Araştırmaları Dergisi* 97-135.
- Aydın-Tavukçu Z. 2006, *Parion Nekropolü 2005 Yılı Buluntuları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi. Erzurum.
- Baldıran A. 2015, "Stratonikeia'dan Rulet Bezemeli Unguentariumlar". Eds. C. Şimşek, B. Duman & E. Konakçı, *Mustafa Büyükkolancı'ya Armağan*. İstanbul, 71-83.
- Baldıran A. 2016, "Roulette Decorated Hellenistic Unguentaria From Stratonikeia". Eds. S. Japp & P. Kögler, *Tracking the Development of Pottery from the Late Classical to the Early Imperial Periods*. Proceedings of the 1st Conference of IARPotHP, Berlin, 359-369.
- Bilgin S. 2018, "Perge'de Bulunmuş Geç Roma Dönemi Damgalı Unguentariumları". Eds. T. Kahya, A. Özdzibay, N. Tüner-Önen & M. Wilson, *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II: Anadolu Akdenizi Sempozyumu*, Antalya, 117-132.
- Blegen C. W. Palmer H. & Young R. S. 1964, *The North Cemetery* (Corinth 8). New Jersey.
- Bruneau P. 1970, "Tombes d'Argos". *Bulletin de Correspondance Hellénique* 94/2, 437-531.
- Bucovala M. 1967, *Necropole elenistice la Tomis*. Constanta.
- Camili A. 1997, "Note Per Una Tipologia Dei Balsamari Romani A Fondo Piatto". *AEspA* 70, 125-148.
- Civelek A. 2001, *Tralleis Nekropolis Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi. İzmir.
- Demir A. 2020, "Giresun Müzesi'nde Bir Grup Pişmiş Toprak Unguentarium". *Arkeoloji Dergisi* 25, 131-147.
- Doğan T. & Lebe F. 2021, "Group of Unguentaria Preserved at the Kahramanmaraş Museum: Chronological Value of the Changes in Form". Ed.O. Dumankaya, *Arkeolojik Küçük Buluntular: Pişmiş Toprak, Metal, Kemik, Cam ve Taş Eserler*. Kahramanmaraş, Doruk Yayınları, 354-393.
- Doğan T. 2022, "Unguentaria in the Edirne Arhaeology and Ethnography Museum". *Arkeoloji Dergisi* 28, 149-179.
- Dotterweich U. 1999, *Unguentarien mit kuppelförmiger Mündung aus Knidos*. (Knidos Studien Band I), Möhnesee.
- Drougou S. 1991, *Hellenistic Pottery from Macedonia*. Thessaloniki.
- Dufková M. 1974, "Unguentaria", *Anatolian Collection of Charles University*. (Kyme 1), Ed. J. Bouzek, Praha, 83-85.
- Dusenbery E. B. 1998, *Samothrace: The Nekropoleis*. Princeton.
- Dündar E. 2008, *Patara Unguentariumları*. 8Patara IV/1). İstanbul.
- Erol A. F. & Tamer, D. 2018, "Fatsa/Cıngırt Kayası 2012-2014 Sezonu Kazılarında Ele Geçen Unguentariumlar". *SEFAD* 39, 267-292.
- Fırat M. 2012, "Isparta Müzesi Seramik Koleksiyonu: Unguentaria". Eds. B. Hürmüzlü, M. Fırat & A. Gerçek, *I. Uluslararası Pisidia Araştırmaları Sempozyumu*, Isparta, 294-311.
- Goldman H. 1950, *Excavation at Gözlü Kule, Tarsus: The Hellenistic and Roman Periods*. Princeton.
- Gürler B. 1994, *Metropolis'in Hellenistik Dönem Seramiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi. İzmir.
- Hayes J. W. 1971, "A New Type of Early Christian Ampulla". *British School at Athens* 66, 243-248.
- Hayes J. W. 2008, *Roman Pottery Fine-Ware Imports* (The Athenian Agora 32). Princeton N.J.
- Hellström P. 1965, *Labraunda Pottery of Classical and Later Date Terracotta Lamps and Glass*. II/1, Lund.
- Jovanović J. 2014, "Hellenistic ware from Salona-unguentari". Ed. G. Németh, *Miscellanea Historiae Antiquitatis: Proceedings of The First Croatian-Hungarian PHD Conference on Ancient History*. Budapest 89-110.
- Kasapoğlu H. 2008, *Parion 2006 Yılı Seramik Buluntuları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi. Erzurum.

- Katsioti A. & Mastrochristos N. 2018, "Aspects of Pilgrimage in the Eastern Mediterranean During the Early Byzantine Period. Archaeological Evidence from Rhodes". (Eds. D. Ariantzi & I. Eichner), Für Seelenheil und Lebensglück: Das byzantinische Pilgerwesen und seine Wurzeln. Mainz, 83-95.
- Khairy N. I. 1980, "Nabatean Piriform Unguentaria". *The Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 240, 85-91
- Körsulu H. 2011, "Nagidos Unguentariumları". *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi* 14, 69-86.
- Kurtz D. C. & Boardman J. 1971, *Greek Burial Customs*. Ithaca, Cornell University Press, New York.
- Laflı E. 2003, *Studien zu Hellenistischen, Kaiserzeitlichen und Spätantikfrühbyzantinischen Tonunguentarien aus Kilikien und Pisidien (Südtürkei): Der Forschungsstand und eine Auswahl von Fundobjekten aus den Örtlichen Museen*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Universität zu Köln. Köln.
- Laflı E. 2012, "Roman and Late Roman Terracotta Unguentaria: 1988–2005". Eds. C. S. Lightfoot & E. A. Ivison. *Amorium Reports 3: The Lower City Enclosure. Finds Reports and Technical Studies*. İstanbul. 181-192.
- Lebe F. 2022, "Kyme İDÇ Nekropolisi'nden Bir Mezar Konteksti". *Arkeoloji Dergisi* 29, 143-163.
- Lebe F. 2024, *Kyme İDÇ Nekropolü ve Buluntuları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi. İzmir.
- Mitsopoulos-Leon V. 1991, *Forschungen in Ephesos IX 2/2: Die Basilika am Staatsmarkt in Ephesos Kleinfunde: Keramik Hellenistischer und Römischer Zeit*. Wien.
- Özdilek B. 2016, "2009-2012 Andriake Kazılarında Ele Geçen Unguentarium, Şişe, Lykion ve Mortar Örnekleri". *Olba* 29, 217-265.
- Öz E. 2022, "Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Unguentarium". *SRMKA* 4, 51-75.
- Özhanlı M. & Fırat M. 2011, "Side Unguentariumları Işığında Dinin Kapların Kullanım Alanları Üzerindeki Etkileri". *SDÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 23, 7-30.
- Özüdoğru Ş. & Dünder E. 2007, "Kıbyra Geç Roma-Erken Doğu Roma Dönemi Mühürlü Unguentariumları". *Olba* 15, 145-177.
- Robinson H.S. 1959, *Pottery of The Roman Period: Chronology (The Athenian Agora 5)*. Princeton N.J.
- Rotroff S.I. 1997, *Hellenistic Pottery: Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material (The Athenian Agora 29/1)*. Princeton N.J.
- Rotroff S.I. 2006, *Hellenistic Pottery: The Plain Wares (The Athenian Agora 33)*. Princeton N.J.
- Saraçoğlu A. 2011, "Hellenistic and Roman Unguentaria from The Necropolis of Tralleis". *Anadolu/Anatolia* 37, 1-42.
- Slane K. W. & Jones R. E. 1980, "A Tiberian Pottery Deposit from Corinth". *Hesperia* 49/2, 135-177.
- Slane W. K. 2017, *Tombs, Burials, and Commemoration in Corinth's Northern Cemetery*. (Corinth 21), Princeton.
- Smetana-Scherer R. 1982, "Spatklassische und hellenistische Keramik". Eds. E. Walter-Karydi, W. Felten & R. Smetana-Scherer, *Ostgriechische Keramik. Lakonische Keramik. Attische schwarzfigurige und rotfigurige Keramik. Spätklassische und hellenistische Keramik*. (Alt-Agina II.1), Mainz/Rhein, 56-91.
- Sönmez B.E. 2015, "Nevşehir Müzesi'nde Bulunan Pişmiş Toprak Unguentariumlar". *International Eskişehir Terra Cotta Symposium/9. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu*, 5-20 Eylül 2015, Eskişehir, 261-279.
- Şimşek C. & Duman B. 2007, "Laodikeia'da Bulunan Geç Antik Çağ Unguentariumları". *Adalya* 10, 285-307.
- Telli E. 2019, "Unguentarium As A Ceramic Vessel". Ed. S. Yiğit, *1st International Aromatic Plants and Cosmetics Symposium*. 3-6 October 2019, Iğdır, 18-23.
- Temur A. & Kaya B. 2022, "Samsun Müzesi'nde Bulunan Hellenistik ve Roma Dönemi Unguentariumları". *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 8/16, 433-465.
- Thompson H. A. 1934, "Two Centuries of Hellenistic Pottery". *Hesperia* 3/4, 311-476.
- Tuluk G. G. 1999, "Die Unguentarien im Museum von Izmir". *Anatolia Antiqua* 7, 127-166.
- Vessberg O. & Westholm A. 1959, *The Swedish Cyprus Expedition, 4/3: The Hellenistic and Roman Periods in Cyprus*. Stockholm.
- Yıldız V. 2016, "Akhisar Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Unguentariumlar". *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 14/1, 1-24.